

Analyzing the Dimensions and objectives of the 2018 Russian Maneuver based on the Russian military Doctrine

Reza shamloo¹

1.Department of Management, Faculty of Command and Control Engineering, Khatam al-Anbia Air Defense University, Tehran, Iran, Email: rezashamloo1355@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received

18 November 2024

Received in revised form

24 January 2025

Accepted

13 May 2025

Published online

21 June 2025

Keywords:

Russia, Vostok exercise, military doctrine of

Russia, China, America

ABSTRACT

Objective: The developments of recent years in the West Asian region, war in Syria, caused more opportunities for Russia's activism ,presence in the region ,on the international stage, Russia tried to use this opporbjectivity to enter its superpower and be unique in field.. In this regard, Russia conducted its largest military exercise in history named "Vostok" with the participation of China and Mongolia in the East of this country. The purpose of research is to analyze the dimensions and objectives of the Russian exercise in 2018 based on the military Doctrine.

Method:it is applied and descriptive and qualitative approach, which was done by tools such as interviews, documents , content analysis with a retrospective approach.

Findings: Russia is considered to be the most important military rival of the America, it conducted this exercise with the aim of showing strength to its old rival, America, the readiness of the Russian army to deal with foreign threats and defend the country's interests.

Conclusion: Russia is seeking to regain its former power in the world and increasing activism, it is seeking to increase its defense power, the military doctrine of this country is moving from a defensive and deterrent nature to offensive nature with a gentle slope, preparation exercise the military training of hundreds of thousands of military forces and the strengthening of strategic alliances with our neighbors and partners is indicative of the formation of a multipolar system in the world and a response to NATO threats on Russia's borders.

Cite this article:: Reza shamloo.(2025). Analyzing the Dimensions and objectives of the 2018 Russian Maneuver based on the Russian military Doctrine. *Warfare Study Quarterly*, 7 (21), 46-75.

DOI: <http://doi.org/10.22034/qjws.2025.2045265.1252>

© The Author(s)

Publisher: AJA Command and Staff University

DOI: [10.22034/qimst/2024.553624.1416](https://doi.org/10.22034/qimst/2024.553624.1416)

واکاوی ابعاد و اهداف برگزاری رزمایش ۲۰۱۸ م روسیه مبتنی بر رهنامه نظامی رضا شاملو^۱

۱. گروه مدیریت، دانشکده مهندسی فرماندهی و کنترل، دانشگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء(ص)، تهران، ایران، رایانامه:

rezashamloo1355@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	هدف: تحولات سال‌های اخیر در منطقه غرب آسیا به‌ویژه جنگ داخلی در سوریه، سبب گردید فرصت بیشتری برای کنشگری و حضور روسیه در منطقه و صحنه بین‌الملل فراهم شود و روسیه نیز تلاش نمود با استفاده از این فرصت طلایی به دوران ابرقدرتی خود و یکه‌تازی در عرصه جهانی بازگردد. در همین رابطه روسیه بزرگ‌ترین رزمایش نظامی معاصر خود را با نام «وستوک» با مشارکت چین و مغولستان در شرق دور این کشور انجام داد. هدف تحقیق واکاوی ابعاد و اهداف برگزاری رزمایش روسیه در سال ۲۰۱۸ م مبتنی بر رهنامه نظامی روسیه است.
مقاله پژوهشی	روش: از لحاظ هدف کاربردی و توصیفی و رویکردی کیفی دارد که به کمک ابزارهایی از جمله مصاحبه و اسناد و مدارک و روش تحلیل محتوا با رویکرد گذشته‌نگر انجام شده است.
تاریخ دریافت:	یافته‌ها: روسیه در عرصه عمل مهم‌ترین رقیب نظامی ایالات متحده محسوب می‌شود و با هدف قدرت‌نمایی برای رقیب دیرین خود آمریکا و آمادگی ارتش روسیه برای مقابله با تهدیدهای خارجی و دفاع از منافع این کشور این رزمایش را انجام داد.
تاریخ بازنگری:	نتیجه‌گیری: روسیه به دنبال بازیابی قدرت سابق خود در سطح جهان و منطقه بوده و در راستای افزایش کنشگری به دنبال افزایش قدرت دفاعی خود بوده و دکتترین نظامی این کشور از ماهیت تدافعی و بازدارنده به سمت ماهیت تهاجمی با شیئی ملایم در حال حرکت است و این رزمایش آمادگی و تمرین نظامی صدها هزار نیروی نظامی و تقویت اتحاد راهبردی با همسایگان و شرکای خود، گویای شکل‌گیری نظام چندقطبی در عرصه جهانی و پاسخی به تهدیدات ناتو در مرزهای روسیه است.
تاریخ پذیرش:	
تاریخ انتشار:	
کلیدواژه‌ها:	
روسیه، رزمایش وستوک، رهنامه نظامی روسیه، چین، آمریکا.	

استناد: شاملو، رضا. (۱۴۰۴). واکاوی ابعاد و اهداف برگزاری رزمایش ۲۰۱۸ م روسیه مبتنی بر رهنامه نظامی روسیه. فصلنامه

مطالعات جنگ. ۷ (۲۱)، ۴۶-۷۵. DOI: <http://doi.org/10.22034/qjws.2025.2045265.1252>

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران © نویسندگان.

مقدمه

تحولات یک دهه‌ی اخیر در منطقه غرب آسیا و کشورهای عربی، به‌ویژه جنگ داخلی سوریه، موجب شد تا فرصت بیشتری برای کنشگری روسیه در منطقه و جهان فراهم شود و روسیه نیز تلاش نمود ضمن استفاده از این فرصت طلایی به دوران ابرقدرتی خود و یکه‌تازی در عرصه جهانی پردازد. روسیه به‌عنوان کشوری که میراث دار ذهنیت ابرقدرتی شوروی است، اکنون نیز در عرصه عمل مهم‌ترین رقیب نظامی ایالات متحده آمریکا محسوب می‌شوند (نمای راهبردی، ۱۳۹۸: ۲). تمرین نظامی وستوک در ۱۱ سپتامبر ۲۰۱۸ در شرق سیبری با مشارکت روسیه، چین و مغولستان آغاز شد و تا ۱۷ سپتامبر ادامه یافت. مهم‌ترین مشخصه که این تمرین را از دیگران متمایز می‌کند این است که این رزمایش بزرگ‌ترین تمرین نظامی در روسیه پس از تمرین زاپاد (غرب) در اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۸۱ بود. این رزمایش فقط نشانه‌ای از تقویت اتحاد روابط روسیه و چین نیست؛ بلکه نشانگر همکاری‌های دفاعی در حال رشد بین این دو کشور است که نیروهای مسلح روسیه از سال ۲۰۰۹ در حال توسعه هستند. روسیه در دهه ۱۹۹۰ در ابعاد مختلف از جمله در زمینه نظامی روند نزولی را طی کرد؛ اما پس از روی کار آمدن ولادیمیر پوتین به‌عنوان رئیس‌جمهوری روسیه، مسکو از سال ۲۰۰۰ میلادی تلاش قابل‌توجهی را برای مدرن‌سازی نظامی و احیای نیروهای مسلح صورت داده و بودجه نظامی افزایشی نجومی یافته است. مسئله احیای قدرت نظامی روسیه به‌ویژه پس از وقوع بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ و رویارویی نظامی روسیه و ناتو در شرق اروپا از اهمیت بیشتری برخوردار شده است. البته نوسازی نیروهای مسلح روسیه از بعد دیگری نیز برای کرملین واجد اهمیت است و آن مطرح‌شدن مجدد روسیه به‌عنوان یک قدرت بین‌المللی با توان تأثیرگذاری در مناطق مختلف جهان است. حتی مسائلی مانند کاهش بهای نفت به‌عنوان منبع اصلی درآمد دولت روسیه مانع از ادامه نوسازی ارتش روسیه نشده است. رهنامه نظامی روسیه در سال ۲۰۱۹ تحت تأثیر دوگانه‌ی مجموعه تحولات در محیط عملیاتی و محیط ذهنی روس‌ها است. روسیه در سالیان اخیر بیش از هرزمانی تحت تأثیر تحولات فزاینده منطقه‌ای و بین‌المللی بوده است. تحولاتی که این کشور را با ضرورت بازتعریف جایگاه، نقش و اهداف آن با تکیه بر قدرت نظامی و یا تهدید به آن و دیپلماسی انرژی با هدف احیای قدرت روسیه روبه‌رو

ساخت. نمونه این امر هم واکنش‌های مختلفی است که روسیه در سال‌های اخیر به طرح استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا در اروپای شرقی و همچنین رفتارهای تحریک‌آمیز گرجستان و در سالیان اخیر اجرای رزمایش‌های سنگین و در گستره وسیعی از جغرافیای خود همگی نمونه‌هایی از پاسخ روس‌ها به تهدیدها و بحران‌ها تلقی می‌شود (واعظی، ۱۳۸۹: ۱۴۶-۱۴۱). هدف اصلی تحقیق، واکاوی ابعاد و اهداف برگزاری رزمایش روسیه در سال ۲۰۱۸ م مبتنی بر رهنامه نظامی روسیه است. سؤال اصلی تحقیق عبارت است از «برگزاری بزرگ‌ترین رزمایش تاریخ روسیه در سال ۲۰۱۸ (وستوک ۲۰۱۸) مبتنی بر رهنامه روسیه چه ابعاد و اهدافی داشته است؟». از آنجایی که شناخت ویژگی‌های چنین موضوعاتی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ بنابراین فقدان پژوهش‌ها در زمینه بررسی و شناخت ابعاد و اهداف و پیامدهای برگزاری این رزمایش، مسئله این تحقیق را تشکیل می‌دهد.

نوآوری پژوهش

در رابطه با اجرای این رزمایش و رهنامه نظامی و سیاست دفاعی روسیه، نویسندگان مطالب مختلفی در این رابطه به رشته تحریر درآورده‌اند؛ به‌عنوان مثال در پژوهش‌های انجام‌شده از سوی «دیو سالار و یزدان دوست» (۱۳۹۴)، «اسماعیلی و همکاران» (۱۳۹۵) و «قنبری» (۱۳۹۸)، پژوهشگران به عوامل گوناگونی که به احیاء و بازیابی قدرت روسیه در حوزه نظامی و سیاست‌ها و راهبردهای مربوط به آن پرداخته‌اند؛ اما تحلیل ابعاد و اهداف رزمایش وستوک به‌صورت ویژه و خاص آن‌طور که موردنیاز جامعه علمی و نظامیان بوده، مورد مذاقه و تبیین نشده بود. در پژوهش حاضر افزون بر شناسایی رهنامه‌های نظامی روسیه، به اجرای رزمایش وستوک (ابعاد و اهداف برگزاری رزمایش ۲۰۱۸ م روسیه مبتنی بر رهنامه نظامی روسیه) در راستای ارتقاء قدرت نظامی روسیه نیز پرداخته است که نوآوری تحقیق محسوب می‌شود. این تحقیق از آن جهت حائز اهمیت است که می‌تواند رویکرد و نگاه روسیه به آینده را به‌عنوان یکی از قدرت‌های بزرگ جهانی و یکی از کشورهای طرف تعامل جمهوری اسلامی ایران اسلامی نشان دهد و دریچه‌های علمی و نظامی جدیدی را فراروی نظریه‌پردازان و تحلیل‌گران دفاعی کشور قرار داده و در مجموع کمک مؤثری در تکمیل دانش نظامی دفاعی تلقی گردد. عدم انجام این تحقیق می‌تواند به عدم توجه عمیق و صحیح به فعالیت‌های کلان

نظامی پیرامون جمهوری اسلامی ایران به خصوص در قبال همسایه شمالی و به از بین رفتن فرصت‌های دفاعی منجر شود.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری

رهنامه (دکترین)

دکترین واژه‌ای است فرانسوی به معنی مسلک، عقیده، رأی، نظریه و فکر (عمید، ۱۳۶۵: ۱۱۳۴). رهنامه در لغت به اشکال گوناگونی از جمله دیدگاه، الگو، بیانیه، اصول، نظریه، خط‌مشی، چگونگی عمل، راهنما، روش و ده‌ها عنوان دیگر تعریف گردیده است. اصطلاح دکترین نخستین بار در زمان ریاست جمهوری «جیمز مونروئه» پنجمین رئیس‌جمهور آمریکا که از سال ۱۸۲۵-۱۸۱۷ میلادی بر آن کشور حکومت کرد به کار گرفته شد. رهنامه به مجموعه مفاهیم نظری (اصول و اندیشه‌های) تعریف معناداری از فلسفه و اصول و ملاحظات معتبر، مشترک و پذیرفته‌شده و قابل اجرا اطلاق می‌شود که توسط مقامات دولت‌مردان و سیاست‌گذاران در راستای اهداف و منافع ملی به‌منظور هدایت (هماهنگی و همسوسازی) و راهنمایی نیروها (سازمان‌های نظامی، سیاسی، دفاعی، امنیتی و...) در اتخاذ روش‌ها (رفتارها، اهداف، اقدامات، ابزارها و...) با توجه به مقتضیات زمانی (جنگ یا بحران و صلح) و ملاحظات محیطی (ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی) به کار گرفته می‌شود (شاه‌محمدی، ۱۳۹۴: ۴۲). تعریفی که دانشگاه عالی دفاع ملی در پایگاه اطلاع‌رسانی خود در بخش مفاهیم راهبردی از رهنامه بیان داشته این است که: «رهنامه به‌طور عام به معنای نظریه، عقیده، اصول و قواعد، آموزه و آئین است. رهنامه شامل مجموعه‌ای از عقاید، نظریه‌ها، اصول و قواعد اساسی و بنیادی است که مورد باور، اعتقاد و حمایت پیروان یک مکتب بوده و معمولاً توسط نظریه‌پردازان مهم، در شاخه‌های مختلف علوم ابراز می‌شود. رهنامه فاقد قدرت قانونی است و به‌کاربردن آن مستلزم قوه تشخیص و درک مقتضیات و تصمیم‌گیری صحیح و منطقی است» (پایگاه اطلاع‌رسانی دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۳).^۱

^۱ پایگاه اطلاع‌رسانی دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۳، قابل دسترسی در آدرس اینترنتی: www.sndu.ac.ir

باید کلیه ابعاد و جوانب رهنامه را مورد توجه قرار داده شود. دکترین در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی و ... به کار گرفته می‌شود (جمالی و پورشاسب، ۱۳۹۶: ۵۵).

انواع و سطوح رهنامه

رهنامه در انواع سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی، خط‌مشی و چگونگی عمل در حوزه، هر اقدامی را به صورت دیدگاهی رسمی بیان می‌کند (افشردی، ۱۳۸۹: ۱۱). رهنامه در بخش نظامی به سه سطح رهنامه راهبردی، رهنامه عملیاتی و رهنامه تاکتیکی تقسیم می‌گردد (قنبری جهرمی، ۱۳۸۶: ۴).

سطوح رهنامه نظامی

به طور کلی می‌توان گفت سه نوع «دکترین نظامی» اصلی یعنی دکترین نظامی بازدارندگی، تعرضی یا آفندی و تدافعی یا پدافندی وجود دارد؛ اما به نظر می‌رسد که برای تدوین دکترین نظامی یک کشور باید هر سه نوع آن مدنظر قرار گیرد (دانش آشتیانی، ۱۳۸۳: ۶۷-۳۹). دکترین نظامی به سه بخش دکترین دفاعی راهبردی، دکترین عملیاتی و دکترین تاکتیکی تفکیک شده که هر کدام مفهوم خاصی دارد (جزوه درسی افشردی، ۱۳۹۵: ۱۴).

۱) دکترین راهبردی^۱: در این سطح، علاوه بر نیروهای مسلح، سایر دستگاه‌های کشوری یا مؤلفه‌های قدرت ملی هم به نوعی در آن دخیل و تأثیرگذار هستند و جایگاه آن در شورای عالی امنیت ملی است و در واقع همان سیاست‌های دفاعی - امنیتی یا دکترین دفاعی راهبردی کشور است (شهر آئینی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۲۸). «گری شفیلد» از بخش مطالعات دفاعی کالج کینگ لندن و دانشکده فرماندهی و ستاد انگلستان، دکترین نظامی را به عنوان «هدف اصلی یک ارتش» توصیف می‌کند (Sheffield, 2005:165). ناتو، رهنامه نظامی را این گونه تعریف نموده است: اصول اساسی که نیروهای نظامی با استفاده از آن‌ها اعمال خود را در جهت اهداف خود هدایت می‌کنند (APP-6, Nato Glossary of Terms and Definitions).

¹ Strategic Defense Doctrine

۲) دکترین عملیاتی^۱: دکترین عملیاتی عبارت است از یک سری باورها، چارچوب‌های نظری و اصول بنیادین رسمی که حاکم بر نحوه آماده شدن تمام یا بخشی از نیروهای مسلح (حداقل به استعداد یک نیرو) و حرکت آن‌ها به‌سوی میدان نبرد و گسترش و به‌کارگیری آن‌ها در صحنه عملیات^۲ است (شهر آئینی و همکاران، ۱۴۰۱:۲۲۸). دکترین عملیاتی عموماً از دکترین دفاعی راهبردی تبعیت می‌کند و مفهوم کلی آن بهره‌گیری از ویژگی‌های سرزمینی، توان نظامی نیروها و امکانات مردمی و کشور در سطح کلان و گسترده جهت مقابله و شکست عملیات دشمن و دفاع از مرزها و مراکز حساس و حیاتی کشور حسب ملاحظات دفاعی و امنیتی است (افشردی، ۱۳۸۹:۱۰).

۳) دکترین تاکتیکی^۳: دکترین تاکتیکی به‌عنوان پایین‌ترین سطح دکترین‌ها است و به آن دسته از قواعد تاکتیکی گفته می‌شود که متضمن اجرای رزم در منطقه عملیات و هدایت‌کننده عوامل تاکتیکی در میدان‌های نبرد است و در دو شکل انفرادی و یگانی دیده می‌شود (شهر آئینی و همکاران، ۱۴۰۱:۲۲۸). در بخش فردی تخصص‌ها، مهارت‌ها و نحوه به‌کارگیری تجهیزات و جنگ‌افزارها مطرح می‌شود و در بخش سازمانی نحوه طرح‌ریزی و اجرای عملیات تاکتیکی تبیین و ابلاغ می‌گردد (افشردی، ۱۳۸۹:۱۱).

رهنامه‌های نظامی روسیه

به‌طور کلی پس از فروپاشی اتحاد شوروی چهار رهنامه‌ی نظامی در روسیه مطرح شده‌اند که دارای ویژگی‌های متفاوتی هستند. بررسی گذرای این رهنامه‌ها سیر تحول نگاه امنیتی روسیه نسبت به منطقه غرب آسیا را به‌خوبی نشان می‌دهد (نمای راهبردی، ۱۳۹۸:۴).

۱) رهنامه‌ی نظامی ۱۹۹۳

این رهنامه چنان‌که روشن است در سال ۱۹۹۳ اعلام‌شده و دارای سه بخش است. رهنامه‌ی یادشده مبنای سیاسی، نظامی و همکاری‌های فنی و نظامی روسیه با سایر کشورها طی یک دهه بعد را تشکیل می‌دهد. این رهنامه دو وضعیت را به‌عنوان وضعیت

¹ Operational Doctrine

² Theater of Operation

³ Tactical Doctrine

بحرانی تشخیص می‌دهد که طی آن‌ها استفاده از قوای نظامی روسیه لازم است (نمای راهبردی، ۱۳۹۸:۵).

۲) رهنامه‌ی نظامی ۲۰۰۲

در سال ۲۰۰۲ دو تحول عمده داخلی و خارجی منجر به تغییر رویه‌ی جاری درزمینه‌ی تفکر رهنامه‌ای روسیه شد. انتخاب پوتین به ریاست جمهوری این کشور و آغاز فرایند احیای نقش روسیه در مناطق پیرامونی، وقوع حملات یازدهم سپتامبر، ظهور تهدید نامتقارن تروریستی و حضور نظامی ایالات متحده در منطقه غرب آسیا (حمله به عراق) و مرزهای جنوبی خارج نزدیک روسیه (افغانستان) از جمله این تحولات به شمار می‌آیند (نمای راهبردی، ۱۳۹۸:۵).

۳) رهنامه‌ی نظامی ۲۰۱۰

رهنامه نظامی ۲۰۱۰ روسیه دارای چهار رکن اساسی است:

۱. مشخص کردن منبع خطر و تهدید برای روسیه؛ در این رهنامه «پیمان ناتو» به‌عنوان خطر و تهدید اصلی برای روسیه تعیین شده است.
۲. استفاده از سلاح هسته‌ای در تصمیم‌گیری برای اقدامات پیش‌دستانه
۳. ساخت سلاح‌های جدید بر اساس استانداردهای لازم
۴. آمادگی روسیه برای ایفای نقش داوری در سطح بین‌المللی (اسماعیلی و همکاران، ۱۴۰۰:۱۳۹۵).

۴) رهنامه‌ی نظامی ۲۰۱۴

روسیه در دکتترین ۲۰۱۴ نظامی خود سازمان ناتو و آمریکا را به‌عنوان عمده‌ترین تهدید علیه امنیت ملی خود معرفی می‌کند. روسیه در این سند نگران گسترش و اصرار غرب در محدودسازی نقش روسیه است و به‌صورت شفاف در رهنامه خود از چند خطر یاد می‌کند که یکی از آن‌ها سامانه‌های موشک راهبردی ضد بالستیک است و اعتقاد دارد که استقرار این سامانه تعادل اتمی جهان را بر هم می‌زند. در این سند روسیه استفاده از سلاح اتمی را «حق» روسیه قلمداد می‌کند (اسماعیلی و همکاران، ۱۴۱:۱۳۹۵).

۵) رهنامه‌ی نظامی ۲۰۱۹

آنچه اکنون تحت عنوان رهنامه‌ی نظامی روسیه در حال اجرا است و در سند منتشرشده در سال ۲۰۱۹ نیز قابل مشاهده است، در واقع دارای چند مؤلفه کلی است:

- مرز بین جنگ و صلح در این رهنامه مبهم است.
- جنگ غیرخطی، نامنظم و نیابتی و به یک معنا مفهوم «ژئوپلیتیک چریکی» در آن (صریح یا ضمنی) مطرح شده است.
- این رهنامه حاوی مباحثی پیرامون توسعه‌ی تسلیحات هسته‌ای با قدرت انفجاری اندک است (نمای راهبردی، ۱۳۹۸: ۶). بررسی این رهنامه نشان می‌دهد که در اسنادی که تا قبل از سند رهنامه ۲۰۰۸ منتشر می‌شد، به صورت تلویحی به خطر گسترش ناتو و لزوم مقابله با آن اشاره می‌شد؛ اما آغاز مذاکرات مقدماتی عضویت گرجستان و اوکراین به ناتو در اجلاس ۲۰۰۸ ناتو و بحران آبخازیا در تابستان همین سال، باعث گردید تا در رهنامه ۲۰۰۸ و ۲۰۱۰، خطر گسترش ناتو به صورت علنی مطرح شده و لزوم برخورد قاطع‌تر با آن مطرح شود. همچنین در راستای رهنامه‌های جدید به دلیل وقوع بحران اوکراین و افزایش تنش میان روسیه و ناتو، خطر تهدید ناتو به عنوان تهدید آینده امنیت ملی روسیه شناسایی شده است (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۶۰). همچنین می‌توان اذعان داشت بیانیه‌ها و اقدامات و تغییرات رهنامه‌های روسیه تا حد زیادی بر تحولات بین‌المللی و منطقه استوار بوده و در این زمینه می‌توان به تقویت ابعاد نظامی و امنیتی و برگزاری تمرینات و رزمایش‌های مکرر نظامی اشاره نمود که رزمایش وستوک ۲۰۱۸ نیز در همین راستا بوده است.

جدول (۱): نکات کلیدی مطروحه در رهنامه‌های روسیه

ردیف	عنوان رهنامه	نکات کلیدی و محوری
۱	۱۹۹۳	استفاده از قوای نظامی روسیه در دو وضعیت بحرانی اول فعالیت ملی‌گرایانه‌ی گریز از مرکز در سطح فدراسیون روسیه و دوم هرگونه تلاش برای براندازی کرملین و یا ایجاد اختلال در کارکردهای آن
۲	۲۰۰۲	آغاز فرایند احیای نقش روسیه در مناطق پیرامونی با وقوع حملات یازدهم سپتامبر، ظهور تهدید نامتقارن تروریستی و حضور نظامی ایالات متحده و ...
۳	۲۰۱۰	و اعلام ناتو به عنوان ایالات متحده دشمن بالقوه روسیه
۴	۲۰۱۴	کنشگری دفاعی روسیه و استفاده از سلاح اتمی به عنوان حق مسلم
۵	۲۰۱۹	جنگ غیرخطی، نامنظم و نیابتی و توسعه‌ی تسلیحات هسته‌ای با قدرت انفجاری اندک

روابط روسیه با اتحادیه اروپا

اختلافات میان کشورهای اروپایی و روسیه را می‌توان بیش از اختلاف این کشور با آمریکا دانست. مسئله انرژی و انتقال گاز، توسعه‌طلبی ارضی به‌ویژه در مورد شبه‌جزیره کریمه، اتهام دخالت در انتخابات کشورهای اروپایی و ترغیب کشورهای همسایه که اغلب جزئی از اتحاد جماهیر شوروی بودند به این‌که به‌جای عضویت در اتحادیه اروپا به اتحادیه اوراسیایی بپیوندند بخشی از مشکلات اروپا با روسیه است. با این وجود، هنوز روسیه چهارمین شریک تجاری اتحادیه اروپا است و این اتحادیه بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه است. افزون بر آن ۷۵ درصد سرمایه‌گذاری خارجی در این کشور را تأمین می‌کند. مسکو همچنان آمریکا و به‌ویژه ناتو را مهم‌ترین تهدید نظامی خود می‌داند و این موضوع در دوران حکومت اوراسیاگراها و ملی‌گراها شدیدتر است. روس‌ها به گسترش ناتو به شرق و حضور نظامیان این پیمان و آمریکایی‌ها در نزدیکی مرزهای خود بسیار حساس‌اند و منطقه غرب آسیا از جمله نقاطی است که برای واکنش به اقدامات رقیبان و دشمنان خود مورد استفاده قرار خواهند داد (نمای راهبردی ۸، ۱۳۹۸: ۶). روابط میان روسیه و پیمان دفاعی آتلانتیک شمالی، ناتو، (متشکل از ۲۹ کشور از جمله آمریکا) از زمانی که مسکو در سال ۲۰۱۴ شبه‌جزیره کریمه اوکراین را به خاک خود ضمیمه کرد به وخامت گراییده است (سایت دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۷: ۴).

رزمایش نظامی وستوک (شرق) در سال ۲۰۱۸

روسیه چهار منطقه نظامی یکپارچه دارد و در یک چرخه چهارساله تمرین‌های نظامی استراتژیک در مقیاس بزرگ را در هر یک از مناطق نظامی به ترتیب انجام می‌دهد. وستوک در زبان روسی به معنی شرق است. نخستین روز این رزمایش به استقرار نیروها اختصاص داشته و تمرین‌های پدافند هوایی از روز چهارشنبه آغاز گردید. این مانورها عمدتاً با هدف ارزیابی آمادگی برنامه‌ریزی تقسیمات کنترل نیروها و انجام مجدد استقرار نیروهای دوربرد، همکاری بین نیروهای زمینی و عناصر دریایی، فراهم کردن تجربه عملی فرماندهان و کارکنان ستادی و ساده‌سازی مهارت‌های نیروهای آن‌ها انجام شده است. این رزمایش به‌گونه‌ای طراحی شد که آمادگی رزمی سربازان را به‌صورت کامل و جامع و در

¹ Vostok-2018 military manoeuvres

تمام جنبه‌های مهم آن از جمله امکانات فرماندهی، تشکل‌ها و یگان‌ها و همچنین تعامل و هماهنگی آن‌ها آزمایش کرد. با توجه به اهمیت این رزمایش ولادیمیر پوتین پست فرماندهی متحرک را بازدید کرد و در بررسی نیروهای نظامی حضور یافت. وزارت دفاع روسیه اعلام کرده که چنین رزمایشی با هدف اطمینان از آمادگی نهادهای نظامی و تنظیم و برنامه‌ریزی هماهنگی میان نیروهای زمینی و دریایی و بهبود مهارت‌های فرماندهان و مقرهای فرماندهی در اداره نیروهای نظامی اجرا شد (پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی اعتماد آنلاین، ۱۳۹۷:۳). یکی از اهداف اصلی این تمرین‌ها آمادگی برای استقرار سریع هزاران نیرو، هواپیما و وسایل نقلیه نظامی از غرب روسیه تا نواحی شرقی در طول هزاران کیلومتر توصیف شده است. گفته می‌شود که ابعاد رزمایش وستوک ۲۰۱۸ با استقرار نیرو در یکی از نبردهای بزرگ جنگ جهانی دوم (نبرد کورسک) قابل مقایسه بوده است (خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷:۴).

جدول (۲) مختصات مکان، زمان، تجهیزات و نیروهای شرکت‌کننده رزمایش وستوک ۲۰۱۸

زمان رزمایش	سه‌شنبه ۱۱ سپتامبر (۲۰ شهریور) تا ۱۷ سپتامبر (۲۶ شهریور)، ۲۰۱۸
مکان و محدوده رزمایش	مکان رزمایش: - منطقه «دالنی واستوک» یا همان شرق دور روسیه و مناطق مجاور اقیانوس آرام - در پنج مرکز آموزش نظامی، چهار پایگاه هوایی و نواحی‌ای در دریای ژاپن، تنگه برینگ و دریای اخوتسک - واحدهای نظامی چین مستقر در میدان نظامی «تسوگول» در استان «زابایکالسک» در سبیری با هماهنگی نیروهای روسی (پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی اعتماد آنلاین، ۱۳۹۷:۱).
نیروهای شرکت‌کننده روسیه	شرکت بیش از ۳۰۰ هزار نیروی نظامی روسیه
نیروهای شرکت‌کننده فرا منطقه‌ای	- ارتش چین نیز با اعزام واحدهایی به استعداد بیش از ۳ هزار نیروی نظامی - چند یگان از نیروی زمینی ارتش مغولستان (خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷:۴).
تجهیزات نظامی روسیه	- یک هزار بالگرد و هواپیمای نظامی و پهپادهای تجسسی و تهاجمی - ۳۶۰۰۰ تانک، حامل زره‌پوش و وسایل نقلیه دیگر - ۸۰ کشتی و کشتی پشتیبانی - سلاح‌های حرکتی و واحدهای تانک نیروهای زمینی آن، یگان موشکی و توپخانه، یگان‌های پدافند هوایی، یگان‌های هوایی تاکتیکی و ارتش، هواپیماهای دوربرد و حمل‌ونقل نظامی بود. هواپیما، یک تیپ مهندسين رزم و یک هنگ NBC (هسته‌ای،

باکتریولوژیکی، شیمیایی)، نیروهای ویژه، اپراتورهای هواپیماهای بدون سرنشین و یگان‌های پشتیبانی و پشتیبانی لجستیکی	
اسلحه متحرک، زرهی، توپخانه، موشک سطح به هوا و همچنین هواپیمای چین و یگان‌هایی از نیروهای مسلح مغولستان	تجهیزات نظامی چین و مغولستان
-بزرگ‌ترین رزمایش روسیه در سه دهه اخیر -استقرار سریع هزاران نیرو، هواپیما و وسایل نقلیه نظامی از غرب روسیه تا نواحی شرقی در طول هزاران کیلومتر آزمایش تجهیزات و به نمایش گذاشتن قدرت نظامی روسیه (خبر وان، ۱۳۹۷)	ویژگی‌های رزمایش
-نخستین روز این رزمایش (سه‌شنبه) به استقرار نیروها اختصاص داشته و تمرین‌های پدافند هوایی از روز چهارشنبه آغاز گردید. -در مرحله اصلی این مانورها، یگان‌های نیروهای مسلح روسیه، ارتش آزادسازی مردم چین و نیروهای مسلح مغول حمله دشمن فرضی را دفع کردند، یورش بردند و نیروهای اصلی فرضی دشمن را شکست دادند. اجرای رزمایش در دو مرحله: - در مرحله اول نیروهای نظامی در شرق روسیه مستقر شده و تعداد نیروهای دریایی در مناطق دریایی شمال این کشور نیز افزایش پیدا کرده - در مرحله دوم فرماندهان نظامی اداره مشترک نیروهای نظامی را در عملیات هجومی و دفاعی فرضی بر عهده گرفتند (اعتماد آنلاین، ۱۳۹۷).	برنامه زمان‌بندی اجرای رزمایش

پیام سیاسی رزمایش

اجرای این رزمایش با بسیج نیروهای نظامی یک سیگنال از سوی مقامات روسی به مردم روسیه بود که همچنان به کشوری با توانایی‌های نظامی قوی باقی خواهد ماند. همچنین این احتمال وجود داشت که به سایر کشورها نشان دهد که روسیه تلاش خود را برای آمادگی نظامی انجام می‌دهد و ادعا می‌کند که نباید روسیه را به آسانی گرفت (خبر وان، ۱۳۹۷). برگزاری این رزمایش در شرق روسیه و مناطق آبی مجاور آن هشدار جدی به آمریکا محسوب شد که با تمرکز نیروهای دریایی و هوایی خود در منطقه آسیا - اقیانوس آرام عملاً به تهدید کشورهای منطقه مانند کره شمالی پرداخته و درعین حال اقدامات تحریک‌آمیز آن، تهدیدی جدی برای چین و روسیه محسوب می‌شود. این رزمایش در زمانی انجام شد که تنش میان ناتو و روسیه رو به افزایش بود. تحلیلگران نظامی، برگزاری رزمایش بزرگ وستوک - ۲۰۱۸ را پاسخی به تهدیدات ناتو در مرزهای روسیه عنوان کرده تأکید می‌کنند که آمریکایی‌ها که رهبری ناتو و اقدامات تحریک‌آمیز ضد روسیه را بر عهده دارند، بهتر است از نزدیک‌ترین فاصله این رزمایش بزرگ را زیر

نظر بگیرند. دولت روسیه، گسترش ناتو به اروپای شرقی و به نزدیکی مرزهای روسیه را تهدیدی امنیتی محسوب می‌کند و درصدد افزایش توان نظامی و هم‌زمان، گسترش حوزه نفوذ خود در مناطق مختلف جهان برآمده است. از نظر مقامات روسی، برگزاری رزمایش وستوک-۲۰۱۸ تأکیدی برای توانمندی و آمادگی ارتش روسیه برای مقابله با تهدیدهای خارجی و دفاع از منافع این کشور بود. روابط روسیه و ناتو، از زمانی که روسیه در سال ۲۰۱۴ شبه‌جزیره کریمه اوکراین را به قلمرو خود الحاق کرد، با تنش‌های زیادی مواجه شده است (خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷:۷). این رزمایش هم‌اکنون از نظر نظامی و تاکتیکی و هم به دلیل اهمیت ژئوپلیتیکی اهمیت ویژه‌ای داشته است و پیام بسیار روشنی را به غرب می‌رساند که برای اتحاد آتلانتیک خوب است که نادیده گرفته نشود یا غفلت نکند. پیام این است: «اگر ناتو بخواهد به آن‌ها حمله کند یا در صورت وارد مناطق مورد علاقه روسیه و چین در هارتلند شود، پاسخ محور چین و اسلاو بسیار سخت خواهد بود تا حدی که آستانه حمله احتمالی غرب را به حد غیرقابل‌تحملی برساند». این عملیات واقعاً چشمگیر قطعاً می‌خواهد نشان دهد که ایالات متحده نمی‌تواند بدون انتظار پاسخ‌های شدید از سوی فدراسیون روسیه، حمله کند. چین به دلایل مهمی در این رزمایش‌های مشترک اخیر شرکت کرد: اولاً، چین می‌خواهد این پیام را به غرب برساند که با فدراسیون روسیه متحد است و نه به دلایل تصادفی و احتمالی. هم‌چنین می‌خواهد این پیام را منتقل کند که برای برنامه‌ریزی دفاعی خود در برابر تایوان و اقیانوس آرام که مناطق مرجع نظامی ایالات متحده در شرق هستند، به غرب نیازی ندارد (GIANCARLO, 2018:44).

ابعاد و اهداف رزمایش

۱) ابعاد رزمایش

وسعت محل برگزاری، تسلیحات و تجهیزات به کار گرفته‌شده در رزمایش به حدی گسترده بود که بسیاری از خبرگزاری‌های بین‌المللی و تحلیلگران نظامی معتقد بودند روسیه خود را برای جنگ جهانی سوم آماده می‌کند. وزارت دفاع روسیه اعلام و تأکید کرد این رزمایش نه تنها برای نظامیان، بلکه آزمونی برای هزاران شهروند و نهادهای اداری و محلی در شرق دور این کشور بوده است (خبرگزاری صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۷:۴). وزارت دفاع چین هدف از شرکت نیروهای این کشور در رزمایش وستوک-

۲۰۱۸ را تحکیم همکاری‌های نظامی با روسیه خوانده است. چینی‌ها هم گذشته از دامن زدن به نگرانی‌های آمریکا، از این رزمایش به‌عنوان فرصتی برای افزایش تجارب نظامی استفاده نمودند (خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷:۵).

۲) اهداف رزمایش

هدف از رزمایش وستوک ۲۰۱۸ آزمایش تجهیزات نوین ساخت ارتش روسیه و نمایش قدرت نظامی و به‌ویژه توان نیروی دریایی این کشور بود. این رزمایش به معنی اعلام آمادگی روسیه در برابر تهدیدهای خارجی و نیز تمرین برای رویارویی احتمالی با حامیان اوکراین بود. به‌طور مشخص یکی از اهداف اصلی این رزمایش، تمرین آمادگی برای استقرار سریع هزاران سرباز، هواپیما و خودروه‌های نظامی از غرب روسیه تا نواحی شرقی در طول چند هزار کیلومتر توصیف شده است (سالاری، ۱۳۹۷:۴). این رزمایش اولین همکاری نظامیان چینی و روسی پس از اصلاحات در دو کشور و زمینه‌ای برای ارائه تجهیزات جدید و گسترش همکاری‌های چین و روسیه بوده است. رزمایش وستوک ۲۰۱۸ نشان‌دهنده نزدیکی استراتژیکی روسیه و چین است، اما از نظر ناتو این رزمایش حامل پیامی تهدیدآمیز برای غرب بود (پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی رکتنا، ۱۳۹۷:۳).

نقشه (۱) کشورهای (محدوده) رزمایش وستوک ۲۰۱۸ (منبع: Russian Defense Ministry)

Ministry

مشارکت نیروهای چینی در کنار نیروهای روسی، نشانه‌ای واضح از هژمونی دارد که دو کشور را در برابر دیگران در منطقه متحد می‌کند. (خبرگزاری ایسنا، ۱۳۹۷:۴). یکی از اهداف عنوان‌شده ناتو محدود کردن پکن در آب‌های دریای چین جنوبی و نیز آب‌های بین‌المللی است. پکن با حضور در این رزمایش سعی دارد واکنش مناسبی را به اقدامات

ناتو به واسطه انجام مانورهایش در دریای چین جنوبی نشان دهد (سایت دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۷:۲). دولت روسیه، گسترش ناتو به اروپای شرقی و به نزدیکی مرزهای روسیه را تهدیدی امنیتی محسوب می‌کند و درصدد افزایش توان نظامی و هم‌زمان، گسترش حوزه نفوذ خود در مناطق مختلف جهان برآمده است (میر طاهر، ۱۳۹۷:۳). روسیه و چین در راستای برگزاری این رزمایش عنوان کرده‌اند که این مانور تهدیدی برای هیچ کشور و منطقه‌ای نیست (سایت دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۷:۶). اهدافی که روسیه دنبال می‌کند عبارت‌اند از:

۱. ایفای مجدد نقشی پیشرو برای خود در صحنه جهانی
۲. ایجاد اختلال در ساختار امنیتی کنونی اروپا برای اجبار به مذاکره
۳. بازسازی یک محیط امنیتی در برابر تهدیدهای خارجی درک شده (در درجه اول ایالات متحده و متحدان ناتو آن). به این منظور، روسیه یک کمپین بی‌ثبات‌سازی استراتژیک را علیه نظم لیبرال پس از جنگ سرد که رئیس‌جمهور پوتین آن را مغایر با منافع بلندمدت روسیه می‌داند، آغاز کرده است. تمرینات و عملیات نظامی بخشی از این کارزار است. این کارزار چندبعدی بستر مناسبی است که در آن تمرینات راهبردی روسیه در نظر گرفته می‌شود (Johnson, 2020:24).

واکنش ناتو و پنتاگون

«دیلن وایت» سخنگوی ناتو گفته است که ناتو در مه ۲۰۱۸ میلادی از این رزمایش مطلع شده و اجرای آن را زیر نظر خواهد داشت. به گفته وایت؛ روسیه پیشنهاد کرده که وابستگان نظامی ناتو مستقر در مسکو، برای بازدید از رزمایش حضور پیدا کنند و ناتو این پیشنهاد را بررسی کرده است. سازمان ناتو این رزمایش را «تمرینی برای یک جنگ گسترده» می‌داند. در بیانیه ناتو آمده است: «تمام ملت‌ها حق دارند نیروهای نظامی خود را تمرین دهند، اما این مهم است که این رزمایش‌ها به صورت شفاف و قابل پیش‌بینی صورت بگیرد». از دیدگاه واشنگتن، ارتش روسیه از تجربه کافی برای مشارکت در عملیات نظامی برون مرزی برخوردار است و در سال‌های اخیر همراه سیاست دیپلماتیک تهاجمی‌تر در خارج، در مواردی از جمله در الحاق کریمه، کمک به مخالفان شرق اوکراین و حمایت از جدایی‌طلبان اوستیای جنوبی و آبخازیا در برابر گرجستان از کاربرد نیروی نظامی ابایی نداشته است. در مقابل، چین تا سال‌های اخیر از تأکید بر توان نظامی به‌عنوان ابزاری در

پیشبرد سیاست خارجی خودداری ورزیده و تنها در چند سال گذشته است که برای تثبیت حاکمیت بر بخش‌هایی از دریای چین جنوبی به اعزام نیروی نظامی متوسل شده هرچند این نیروها در عملیات رزمی شرکت نکرده‌اند (خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷: ۶). ناتو این رزمایش‌ها و تکرار آن را یک مناقشه بزرگ قلمداد می‌کند (پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی رگنا، ۱۳۹۷). اغلب اوقات، رزمایش‌ها راهی برای نشان دادن قابلیت‌های قدرت هستند. مانورهای نظامی وستوک ۲۰۱۸ واکنشی قابل پیش‌بینی برای تسلط کرملین بر قدرت است. در حالی که به نظر می‌رسد پوشش خبری الحاق کریمه به روسیه در رسانه‌های بین‌المللی دچار رکود شده است، این موضوع همچنان مورد توجه مقامات روسی قرار دارد. «دیمیتری پسکوف»، سخنگوی کرملین، در توجیه استدلال مسکو برای برگزاری وستوک ۲۰۱۸، بر حق روسیه برای دفاع از خود تأکید کرد و خاطر نشان کرد که جامعه بین‌المللی به‌طور فزاینده‌ای نسبت به روسیه خصومت می‌کند (Gabriella, 2021: 33).

تأثیر اجرای رزمایش در سطح داخلی منطقه‌ای و بین‌المللی

در سطح داخلی روسیه

اجرای این رزمایش، نبردها و راه‌های بیشتری برای مقابله با حملات احتمالی سایر کشورها را به روسیه نشان داد و در واقع یک تمرین در مقابله با تهدیدات بوده است. این رزمایش همچنین به روسیه اجازه داد تا نشان دهد که از نظر نظامی منزوی نیست و حفاظت از حاکمیت ملی و تمامیت ارضی خود را در دستور کار دارد که موجب تحریک غرور و اعتماد ملی بین مردم روسیه و دولت آن گردید.

در سطح منطقه‌ای

روسیه و چین با اجرای رزمایش نشان دادند که با اجرای رزمایش قصد دارند روابطشان را تعمیق بخشند و نمادی از دوستی بی‌حد و حصر است که میان «ولادیمیر پوتین» و «شی جین پینگ» شکل گرفت. سطح بالای همکاری راهبردی بین چین و روسیه و همچنین نشان‌دهنده حمایت متقابل پایدار و مستمر بین دو کشور، به‌ویژه در مورد موضوعاتی است که بر منافع اساسی هر دو تأثیر می‌گذارد. این رزمایش نشانه توانایی روسیه برای متحد شدن با کشورهای غیر غربی مانند بلاروس و هند است که قرار است در آینده به این رزمایش بپیوندند.

در سطح بین‌المللی

روسیه با اجرای وستوک که از زمان شوروی این عظمت را به خود ندیده بود، تأثیرات زیادی در سطح بین‌الملل با به رخ کشیدن قدرت نظامی خود برجای گذاشته است. به دلیل بازیابی قدرت نظامی روسیه و با توجه به اینکه وستوک ۲۰۱۸ در دوران رو به وخامت روابط روسیه و غرب برگزار شد، کشورهای مختلف (خصوصاً کشورها اروپایی و ناتو) تحت تأثیر قرار گرفته و سعی نمودند به دنبال راهکارهای مقابله‌ای جایگزین (فشار اقتصادی) بر روسیه باشند (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۴۰۱). تمرین‌های نظامی وستوک-روسیه که چین برای اولین بار در آن شرکت کرد، نقطه عطف دیگری در روند فراینده روابط دفاعی دو کشور و نشانه‌ای از ارزشی است که هر دو طرف در روابط خود می‌پردازند. آن دو کشورها به دنبال تشکیل یک اتحاد نظامی نیستند؛ بلکه همکاری دفاعی فزاینده آن‌ها احتمالاً تأثیر بسزایی در سیاست جهانی در سال‌های آینده خواهد داشت. یکی از هدف اصلی ارتش روسیه در این رزمایش‌ها، بهبود قابلیت‌های فرماندهی و کنترل خود بود و سناریوی Vostok-2018 آشکارا درگیری نظامی را با ناتو شبیه‌سازی کرده است. این نشان‌دهنده یک تغییر اساسی است (Brian G. Carlson, 2018). برای ارتش روسیه، این مانورها آغاز موفقیت برنامه اصلاحات نظامی بوده و روسیه پیام هشدار به سایر قدرت‌های منطقه درباره ظرفیت روسیه در دفاع از تمامیت ارضی خود ارسال کرد. با این حال روسیه به دلیل مشکلات اقتصادی دیپلماتیک و سیستمیک خود همچنان باید روابط خوب خود را با چین حفظ کند (Jack Stein, 2018).

پیشینه‌های پژوهش

مهدی امیری (۱۳۸۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «ارزیابی رهنامه نظامی روسیه» به تشریح رهنامه نظامی روسیه در سال ۲۰۱۰ پرداخته است. وی در این تحقیق ضمن بررسی ابعاد اسناد بالادستی روسیه مانند دکترین نظامی روسیه، مراحل و فرآیند تدوین و نکته‌های مهم آن را نیز مورد توجه قرار داده است نتایج این تحقیق حاکی از آن است که رهنامه نظامی روسیه به‌عنوان یک سند مهم مجموعه‌ای از دیدگاه‌های پذیرفته‌شده در مورد مهم‌ترین مسائل دفاعی و نظامی در این کشور و اعلان سیاست دولت روسیه در حوزه دفاعی است.

۲-مجید دیو سالار و فاطمه یزدان دوست (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «نقش راهبرد نظامی برای بازیابی قدرت روسیه در دوره ولادیمیر پوتین و دیمتری مدودف» به بررسی موضوع تحقیق و تحولات رویه در دوره پسا شوروی و بازیابی جایگاه روسیه در سطوح مختلف پرداخته و راهبردهای دفاعی نظامی روسیه در دوران ریاست جمهوری آقای پوتین و مدودف را مورد مطالعه قرار داده و در نهایت الگوی مناسبی در ارتباط با ساختار دفاعی نظامی روسیه ارائه داده‌اند.

۳-مهدی اسماعیلی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «تمهیدات دفاعی امنیتی روسیه در رویارویی با گسترش ناتو به شرق» به بررسی موضوع پرداخته و در پایان چنین نتیجه‌گیری می‌نمایند که تدوین و برنامه‌ریزی دکترین‌های متعدد دفاعی-امنیتی روسیه، پیگیری تمهیدات دیپلماسی چندجانبه در منطقه آسیای مرکزی یعنی پیمان شانگهای با اتخاذ رویکرد دفاعی-امنیتی، رقابت تسلیحاتی و نظامی ناتو، مخالفت با پیوستن جمهوری‌های سابق شوروی به ناتو و مقابله با برنامه سپر دفاع موشکی ناتو در اروپای شرقی، از تمهیدات دفاعی-امنیتی روسیه به‌منظور مقابله با فرایند گسترش ناتو به شرق است.

۴-سمیه قنبری (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «روسیه و محیط امنیتی شمالگان؛ نوسازی نظامی یا نظامیگری؟» به بررسی موضوع تلاش مسکو برای تقویت دارایی‌ها و مواضع نظامی روسیه که از سوی محافل غربی به‌طور عمده نظامیگری تعبیر شده پرداخته و در پایان چنین نتیجه‌گیری می‌نماید ماهیت حضور و گسترش توانایی‌های نظامی روسیه در شمالگان طی یک دهه اخیر به دلیل اهداف راهبردی مسکو (شامل دفاع از حق حاکمیت این کشور در ناحیه شمالگان فدراسیون روسیه در برابر ناتو، حمایت از منافع اقتصادی و کشتیرانی و بهره‌مندی از آن‌ها و رسمیت بخشیدن به نقش روسیه به‌عنوان یک قدرت بزرگ) مبتنی بر نوسازی نظامی و نه نظامیگری بوده است.

۵. نمای راهبردی (۱۳۹۸) به ارزیابی ابعاد و فرایندهای رهنامه نظامی روسیه پرداخته و ضمن بررسی رهنامه‌های مختلف روسیه و اسناد امنیتی بالادستی روسیه جهان‌نگری روسیه و ... چنین نتیجه‌گیری می‌کند رهنامه‌ی نظامی ۲۰۱۹ روسیه از دو منظر برای ج.ا.ایران حائز اهمیت است؛ نخست اینکه رهنامه‌ی جدید در فضای بی‌اعتمادی به

ایالات متحده و غرب به نگارش درآمده و دوم آنکه این رهنامه در شرایطی منتشر شده که همکاری راهبردی ایران و روسیه در سوریه به نتایج قابل ذکری دست یافته است.

۶. فتح‌الله کلانتری و حسن محمدی منفرد (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «نتایج جنگ روسیه و اوکراین در شکل‌گیری نظم نوین جهانی» به بررسی موضوع تحقیق و جنگ اوکراین و راهبرد اصلی روسیه در طی سال‌های گذشته پرداخته و در پایان چنین نتیجه‌گیری نموده است که جنگ روسیه و اوکراین دارای ۳۵ ویژگی خاص بوده و نتیجه اولیه جنگ شکل‌گیری نظام چندقطبی و پایان نظام تک‌قطبی با محوریت آمریکا است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر نوع و هدف، کاربردی و از نظر رویکرد، کیفی و هم‌زمان گذشته‌نگر و هم‌زمان توصیفی به شمار می‌رود. با توجه به ماهیت کیفی بودن تحقیق، برای مطالعه روش «تحلیل محتوا» انتخاب شد. تحلیل محتوا یکی از مهم‌ترین روش‌های تحقیق کیفی است که در پی شناخت اطلاعات، به تحلیل آن‌ها می‌پردازد؛ در واقع روشی قابل قبول در بررسی‌های متنی است. این متن می‌تواند کتاب‌ها، مقاله‌ها، بحث‌ها و مصاحبه‌ها، اندیشه‌ها، دیدگاه اندیشمندان و ... باشد (شکوهی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۲). جامعه آماری اسنادی در این تحقیق شامل اطلاعات و منابعی در رابطه با رهنامه نظامی روسیه و رزمایش بزرگ وستوک است. در این راستا تلاش شد با مطالعات نظری منابعی که در رابطه با رهنامه‌های نظامی روسیه و رزمایش وستوک در دست است، درک عمیقی از ابعاد و اهداف اجرای این رزمایش در ذهن پژوهشگر شکل گرفته و مبتنی بر روش‌شناسی کیفی، ضمن بررسی همگرایی و واگرایی واحد تحلیل (کلمات، جملات) و با تحلیل محتوای تفاهم یا همبستگی واحدها، به تبیین موضوع پرداخته شود. با توجه به مطالب عنوان شده، پس از شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر در موضوع تحقیق، برای استخراج مفاهیم و مضامین از روش تحلیل محتوا با استفاده از کدگذاری بهره‌برداری شده است.

یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده‌ها یکی از مراحل مهم در هر فرآیند پژوهشی است. در این قسمت، داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شده در رابطه با رزمایش وستوک تحلیل محتوای کیفی شده است.

جدول (۳) نمونه کدگذاری باز (مفهوم برداری) تحلیل ابعاد رزمایش وستوک ۲۰۱۸

منبع	گزاره	شناسه	مفهوم
(شاه‌محمدی، ۱۳۹۴: ۴۲).	رهنامه به مجموعه مفاهیم نظری (اصول و اندیشه‌های) از فلسفه و اصول و ملاحظات معتبر، مشترک و پذیرفته‌شده و قابل اجرا به‌منظور هدایت (هماهنگی و همسوسازی) و راهنمایی نیروها (سازمان‌های نظامی، سیاسی، دفاعی، امنیتی و...) اطلاق می‌شود.	C1	رهنامه مجموعه مفاهیم نظری برای راهنمایی نیروها
(دانش آشتیانی، ۱۳۸۳: ۶۷-۳۹).	به‌طور کلی می‌توان گفت سه نوع «دکترین نظامی» اصلی یعنی دکترین نظامی بازدارندگی، تعرضی یا آفندی و تدافعی یا پدافندی وجود دارد؛ اما باید برای تدوین دکترین نظامی یک کشور باید هر سه نوع آن مدنظر قرار گیرد.	C2	توجه به سه رهنامه بازدارندگی، تعرضی یا آفندی و تدافعی یا پدافندی در تدوین رهنامه نظامی یک کشور
(نمای راهبردی ۸، ۱۳۹۸: ۴).	از سال ۱۹۹۳ تحولات عمده داخلی و خارجی منجر به تغییر رویه‌ی جاری در زمینه تفکر رهنامه‌ای روسیه شد در کنار این تغییرات ویژگی‌های تهدیدات و به‌تبع آن‌ها ویژگی‌های سیاست‌های منتهی به امنیت ملی در روسیه نیز دگرگون شدند.	C3	دگرگونی سیاست‌های امنیت ملی روسیه در اثر تغییر رویه‌ی جاری در زمینه تفکر رهنامه‌ای روسیه
(نمای راهبردی، ۱۳۹۸: ۶).	رهنامه نظامی روسیه، این کشور را کنشگری اساساً دفاعی معرفی می‌کند؛ اما در عین حال اقداماتی را مانند تحرکات ناتو در سطح جهان یا اقدامات این سازمان برای ایجاد ناامنی و بی‌ثباتی در کشورها یا مناطق حائز اهمیت راهبردی می‌تواند موجب بروز درگیری و ورود روسیه به فاز نظامی شوند.	C4	تغییر رهنامه روسیه از کنشگری دفاعی به تهاجمی
Russian Defense Ministry, 2018	روسیه چهار منطقه نظامی یکپارچه دارد و در یک چرخه چهارساله تمرین‌های نظامی استراتژیک در مقیاس بزرگ را در هر یک از مناطق نظامی به ترتیب انجام می‌دهد.	C5	الزام برگزاری تمرینات سالیانه نظامی در چارچوب رهنامه نظامی روسیه
(خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷: ۴).	باعث شده تا روسیه با رغم تنگناهای اقتصادی، در سال‌های اخیر سرمایه‌گذاری‌های سنگینی در تولید و استقرار تجهیزات پیشرفته نظامی و تجدید ساختار و کیفی سازی ارتش خود صورت دهد.	C6	تولید تجهیزات پیشرفته توسط روسیه به دلیل افزایش تهدیدات ناتو
(سالاری، ۱۳۹۷)	رزمایش وستوک به معنی اعلام آمادگی روسیه در برابر تهدیدهای خارجی و نیز تمرین برای رویارویی احتمالی با حامیان اوکراین است.	C7	رزمایش وستوک اعلام آمادگی روسیه در برابر تهدیدهای خارجی تمرین برای رویارویی احتمالی با حامیان اوکراین
(پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی رکنا، ۱۳۹۷)	این رزمایش اولین همکاری نظامیان چینی و روسی پس از اصلاحات در دو کشور و زمینه‌ای برای ارائه تجهیزات جدید و گسترش همکاری‌های چین و روسیه بوده است	C8	اولین همکاری نظامیان چینی و روسی پس از اصلاحات در دو کشور

ارائه ده سال تلاش برای توسعه و مدرن کردن ارتش روسیه در رزمایش	C9	در این رزمایش نتیجه ده سال تلاش برای توسعه و مدرن کردن ارتش روسیه به نمایش گذاشته شد.	(پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی رکتنا، ۱۳۹۷)
نزدیکی استراتژیکی روسیه و چین	C10	رزمایش وستوک ۲۰۱۸ نشان‌دهنده نزدیکی استراتژیکی روسیه و چین است، اما از نظر ناتو این رزمایش حامل پیامی تهدیدآمیز برای غرب است.	(پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی رکتنا، ۱۳۹۷)
تعبیر مناقشه بزرگ برای این رزمایش از سوی ناتو	C11	ناتو این رزمایش‌ها و تکرار آن را یک مناقشه بزرگ قلمداد می‌کند.	(پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی رکتنا، ۱۳۹۷)
اتحاد روسیه و چین و هژمون این دو کشور در منطقه	C12	مشارکت نیروهای چینی در کنار نیروهای روسی، نشانه‌ای واضح از هژمونی دارد که دو کشور را در برابر دیگران در منطقه متحد می‌کند.	(خبرگزاری ایسنا، ۱۳۹۷)
شروع روند تضعیف ناتو	C13	یکی از دلایل برگزاری رزمایش بزرگ روسیه در این برهه حساس به شروع روند تضعیف ناتو بازمی‌گردد.	(دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۷)
فرصت بیشتری برای کنشگری روسیه در پی تحولات یک دهه‌ای اخیر در منطقه غرب آسیا به‌ویژه روسیه	C14	تحولات یک دهه‌ای اخیر در منطقه غرب آسیا و کشورهای عربی، به‌ویژه جنگ داخلی سوریه، موجب شد تا فرصت بیشتری برای کنشگری روسیه در منطقه و جهان فراهم شود.	(نمای راهبردی، ۲:۱۳۹۸)
اعلام عدم وجود تهدید برای کشورهای منطقه در پی اجرای رزمایش توسط روسیه و چین	C15	روسیه و چین در راستای برگزاری این رزمایش عنوان کرده‌اند که این مانور تهدیدی برای هیچ کشور و منطقه‌ای نیست.	(دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۷)
توجه به دست‌کم نگرفتن روسیه	C16	روسیه تلاش خود را برای آمادگی نظامی انجام می‌دهد و ادعا می‌کند که نباید روسیه را به‌آسانی گرفت.	(خبرگزاری صداوسیما، ۴:۱۳۹۷)
گسترش ناتو به اروپای شرقی و به نزدیکی مرزهای روسیه تهدیدی امنیتی برای روسیه (از دیدگاه روس‌ها)	C17	دولت روسیه، گسترش ناتو به اروپای شرقی و به نزدیکی مرزهای روسیه را تهدیدی امنیتی محسوب می‌کند و درصدد افزایش توان نظامی و هم‌زمان، گسترش حوزه نفوذ خود در مناطق مختلف جهان برآمده است.	(میر طاهر، ۱۳۹۷)
همکاری دفاعی فزاینده روسیه و چین تأثیرهای احتمالی در سیاست جهانی در سال‌های آینده	C18	روسیه و چین به دنبال تشکیل یک اتحاد نظامی نیستند، بلکه همکاری دفاعی فزاینده آن‌ها احتمالاً تأثیر بسزایی در سیاست جهانی در سال‌های آینده خواهد داشت	(Brian 2018) (G. Carlson)

جدول (۴) نمونه کدگذاری باز (مفهوم برداری) تحلیل اهداف رزمایش وستوک ۲۰۱۸

منبع	گزاره	شناسه	مفهوم
(خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷:۴).	این رزمایش با هدف ارزیابی آمادگی نیروها و انجام مجدد استقرار نیروهای دوربرد، همکاری بین نیروهای زمینی و عناصر دریایی، فراهم کردن تجربه عملی فرماندهان و کارکنان ستادی و ساده‌سازی مهارت‌های نیروهای آن‌ها انجام شده است.	C1	ارزیابی آمادگی نیروها و انجام مجدد استقرار نیروهای دوربرد، همکاری بین نیروهای زمینی و عناصر دریایی و ...
(خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷:۴).	یکی از اهداف رزمایش وستوک -۲۰۱۸ آزمایش این تجهیزات و به نمایش گذاشتن قدرت نظامی روسیه است	C2	آزمایش تجهیزات روسی و به نمایش گذاشتن قدرت نظامی روسیه
(پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی اعتماد آنلاین، ۱۳۹۷)	وزارت دفاع روسیه اعلام کرده که چنین رزمایشی با هدف اطمینان از آمادگی نهادهای نظامی و تنظیم و برنامه‌ریزی هماهنگی میان نیروهای زمینی و دریایی و بهبود مهارت‌های فرماندهان و مقرهای فرماندهی در اداره نیروهای نظامی اجرا می‌شود.	C3	برنامه‌ریزی در جهت هماهنگی میان نیروهای زمینی و دریایی و بهبود مهارت‌های فرماندهان و مقرهای فرماندهی در اداره نیروهای نظامی
(صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۷)	وزارت دفاع روسیه آمادگی و تمرین نظامی صدها هزار افسر و سرباز نظامی و آمادگی برای مقابله با هرگونه تهدیدی علیه منافع ملی و تمامیت ارضی روسیه را از اهداف این رزمایش اعلام کرده است	C4	آمادگی و تمرین نظامی برای مقابله با هرگونه تهدیدی علیه منافع ملی
(خبرگزاری صداوسیما، ۱۳۹۷:۵).	پکن هدف از مشارکت نیروهای چینی در رزمایش (وستوک ۲۰۱۸) را تحکیم همکاری‌های نظامی با روسیه عنوان کرده است.	C5	تحکیم همکاری‌های نظامی چین با روسیه
(سالاری، ۱۳۹۷)	هدف از رزمایش وستوک ۲۰۱۸ آزمایش تجهیزات نوین ساخت ارتش روسیه و نمایش قدرت نظامی و به‌ویژه توان نیروی دریایی این کشور است. روسیه در سال‌های اخیر با وجود مشکلات اقتصادی به تولید ناوها و زیردریایی‌های جدید ادامه داده است.	C6	آزمایش تجهیزات نوین و توان نیروی دریایی روسیه
(صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۷)	وزارت دفاع روسیه اعلام کرد این رزمایش نه تنها برای نظامیان، بلکه آزمونی برای هزاران شهروند و نهادهای اداری و محلی در شرق دور در مقابله با تهدیدات این کشور است.	C7	آزمونی برای هزاران شهروند و نهادهای اداری و محلی در شرق دور در جهت مقابله با تهدیدات
(دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۷)	مهم‌ترین هدف و عامل برگزاری این رزمایش بزرگ واکنش روسیه به همان مسئله نگرانی و تهدید سنتی ناشی از نزدیک شدن ناتو به حیات خلوت روسیه در طول این سال‌ها است.	C8	تهدید سنتی ناشی از نزدیک شدن ناتو به حیات خلوت روسیه

واکنش مناسب چین به اقدامات ناتو به واسطه انجام مانورهایش در دریای چین جنوبی	C9	یکی از اهداف عنوان شده ناتو محدود کردن پکن در آبهای دریای چین جنوبی و نیز آبهای بین‌المللی است. پکن با حضور در این رزمایش سعی دارد واکنش مناسبی را به اقدامات ناتو به واسطه انجام مانورهایش در دریای چین جنوبی نشان دهد.	(دیپلماسی ایرانی، ۱۳۹۷)
تمرین آمادگی برای استقرار سریع هزاران سرباز، هواپیما و خودروهای نظامی از غرب روسیه تا نواحی شرقی	C10	یکی از اهداف اصلی این رزمایش، تمرین آمادگی برای استقرار سریع هزاران سرباز، هواپیما و خودروهای نظامی از غرب روسیه تا نواحی شرقی در طول چند هزار کیلومتر توصیف شده است	(سالاری، ۱۳۹۷)
بهبود قابلیت‌های فرماندهی و کنترل روسیه و تلاش در جهت شبیه‌سازی درگیری نظامی روسیه با ناتو	C11	یکی از هدف اصلی ارتش روسیه در این رزمایش‌ها، بهبود قابلیت‌های فرماندهی و کنترل خود بود و سناریوی Vostok-2018 آشکارا درگیری نظامی را با ناتو شبیه‌سازی کرده است. این نشان‌دهنده یک تغییر اساسی است	(Jack, 2018), (Stein)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

روسیه در دهه ۱۹۹۰ در ابعاد مختلف از جمله درزمینه نظامی روند نزولی را طی کرد، اما پس از روی کار آمدن ولادیمیر پوتین به‌عنوان رئیس‌جمهوری روسیه، مسکو از سال ۲۰۰۰ میلادی تلاش قابل توجهی را برای مدرن سازی نظامی و احیای نیروهای مسلح صورت داده و بودجه نظامی افزایشی نجومی یافته است. مسئله احیای قدرت نظامی روسیه به‌ویژه پس از وقوع بحران اوکراین در سال ۲۰۱۴ و رویارویی نظامی روسیه و ناتو در شرق اروپا از اهمیت بیشتری برخوردار شده است. نوسازی نیروهای مسلح روسیه از بعد دیگری نیز برای کرملین واجد اهمیت است و آن مطرح‌شدن مجدد روسیه به‌عنوان یک قدرت بین‌المللی با توان تأثیرگذاری در مناطق مختلف جهان است؛ اما بعد دیگر تجدید حیات نظامی روسیه، افزایش سطح کیفی نیروهای مسلح به‌منظور آمادگی برای مقابله با رویدادهای احتمالی به‌ویژه درگیری با دشمنان در غرب و شرق این کشور از طریق ارتقای سطح آموزش‌ها و برگزاری رزمایش‌ها در نقاط مختلف این کشور است. در این راستا؛ ارتش روسیه از ۱۱ تا ۱۵ سپتامبر، رزمایش وستوک که بزرگ‌ترین رزمایش روسیه در سه دهه اخیر محسوب می‌شود را با شرکت بیش از ۳۰۰ هزار نیروی نظامی در مناطق خاور دور و سیبری این کشور انجام داده است که حجم تجهیزات نظامی که در این رزمایش مورد استفاده قرار گرفته است نیز بی‌سابقه است. برگزاری مانور بزرگ و مشترک روسیه و چین از یکسو و چاره‌جویی اروپا برای کاهش وابستگی به آمریکا از

سوی دیگر، گویای شکل‌گیری نظام چندقطبی در عرصه جهانی است. روسیه به‌عنوان کشوری که میراث دار ذهنیت ابرقدرتی شوروی است، اکنون نیز در عرصه عمل مهم‌ترین رقیب نظامی ایالات‌متحده محسوب می‌شوند.

سؤال اصلی تحقیق: «برگزاری بزرگ‌ترین رزمایش روسیه در سال ۲۰۱۸ (وستوک ۲۰۱۸) مبتنی بر رهنامه روسیه چه ابعاد و اهدافی داشته است؟». در این تحقیق تلاش گردید تا برای سؤال تحقیق: پاسخ مناسبی ارائه گردد. مهم‌ترین ابعاد و اهداف این رزمایش به شرح جداول ذیل ارائه گردیده است:

جدول (۵) ابعاد رزمایش وستوک ۲۰۱۸ (ابعاد نظامی و سیاسی)

ردیف	نتیجه
۱	از سالیان گذشته تحولات عمده داخلی و خارجی منجر به تغییر رویه‌ی جاری در زمینه تفکر رهنامه‌ای روسیه شد بیانگر این مطلب است که این کشور از حالت تدافعی به حالت تهاجمی تغییر رویه داده و تمام تلاش خود را برای آمادگی نظامی انجام می‌دهد و ادعا می‌کند که نباید روسیه را به‌آسانی گرفت. حمله این کشور به اوکراین در سال ۲۰۱۴ و ۲۰۱۱ مؤید این مطالب است.
۲	ایجاد دگرگونی سیاست‌های امنیت ملی روسیه از سال ۱۹۹۳ در اثر تغییر رویه‌ی جاری در زمینه تفکر رهنامه‌ای روسیه
۳	الزام برگزاری تمرینات سالیانه نظامی در چارچوب رهنامه نظامی روسیه
۴	وسعت محل برگزاری، تسلیحات و تجهیزات به کار گرفته‌شده نشان‌دهنده قدرت بالای نظامی روسیه است. این رزمایش در پنج مرکز آموزش نظامی، چهار پایگاه هوایی و نواحی‌ای در دریای ژاپن، تنگه برینگ و دریای اوخوتسک انجام شده است.
۵	با توجه به حضور سه کشور روسیه، چین و مغولستان در این رزمایش، اجرای عملیات مرکب و تمرینات نظامی در حوزه‌های مختلف به‌ویژه زمین و دریا به‌خوبی در این رزمایش انجام و حائز اهمیت است.
۶	این رزمایش به‌عنوان فرصتی برای افزایش تجارب نظامی چین بوده است که برخلاف روسیه تجربه عملیاتی زیادی ندارد و چندان حضوری در میدان جنگ‌های واقعی نداشته است.
۷	این رزمایش ضمن اینکه نشان‌دهنده توسعه و مدرن کردن ارتش روسیه بوده است، اولین همکاری نظامیان چینی و روسی پس از اصلاحات در دو کشور و زمینه‌ای برای ارائه تجهیزات جدید و گسترش همکاری‌های چین و روسیه بوده است
۸	حضور شخص رئیس‌جمهور روسیه آقای ولادیمیر پوتین در محل برگزاری رزمایش و رصد صحنه نبرد و بررسی‌های نظامی نشان‌دهنده اهمیت آن بوده است.
۹	حجم تجهیزات نظامی که در این رزمایش مورد استفاده قرار گرفته است بی‌سابقه بوده و ابعاد آن با استقرار نیرو در یکی از نبردهای بزرگ جنگ جهانی دوم (نبرد کورسک) قابل‌مقایسه است.

۱۰	یکی از دلایل برگزاری رزمایش بزرگ روسیه در این برهه حساس به شروع روند تضعیف ناتو بازمی‌گردد.
۱۱	روس‌ها علیرغم تنگناهای اقتصادی، در سال‌های اخیر با انقلاب در امور نظامی ^۱ ، سرمایه‌گذاری‌های سنگینی در تولید و استقرار تجهیزات پیشرفته نظامی و تجدید ساختار و کیفی سازی واحدهای ارتش انجام دادند.
۱۲	از دیدگاه واشنگتن، ارتش روسیه از تجربه کافی برای مشارکت در عملیات نظامی برون‌مرزی برخوردار است.
۱۳	این رزمایش یک پیام سیاسی از سوی مقامات روسی به مردم روسیه و دنیا بود که همچنان به کشوری با توانایی‌های نظامی قوی باقی خواهد ماند و نباید روسیه را به‌آسانی گرفت.
۱۴	این رزمایش یک هشدار جدی به امریکا برای عدم‌مداخله و اقدامات تحریک‌آمیز در رابطه با منافع ملی روسیه و چین بوده است.
۱۵	روس‌ها به گسترش ناتو به شرق و حضور نظامیان این پیمان و آمریکایی‌ها در نزدیکی مرزهای خود بسیار حساس‌اند و منطقه غرب آسیا این رزمایش پاسخی به تهدیدات ناتو در مرزهای روسیه بوده است. ناتو این رزمایش‌ها و تکرار آن را یک مناقشه بزرگ قلمداد می‌کند.
۱۶	همکاری دفاعی فزاینده روسیه و چین تأثیرهای احتمالی در سیاست جهانی در سال‌های آینده
۱۷	اتحاد راهبردی روسیه و چین نشانه‌ای واضح از قدرتی دارد که دو کشور را در برابر دیگران در منطقه متحد می‌کند اما از نظر ناتو این رزمایش حامل پیامی تهدیدآمیز برای غرب است.
۱۸	تحولات یک دهه‌ای اخیر در منطقه غرب آسیا و کشورهای عربی، به‌ویژه جنگ داخلی سوریه، موجب شد تا فرصت بیشتری برای کنشگری روسیه در منطقه و جهان فراهم شود.

جدول (۶) اهداف رزمایش وستوک ۲۰۱۸

ردیف	نتیجه
۱	این رزمایش با هدف ارزیابی اطمینان و آمادگی نهادهای نظامی، هماهنگی میان نیروهای زمینی و دریایی، برنامه‌ریزی تقسیمات کنترل نیروها و انجام مجدد استقرار نیروها و فراهم کردن تجربه عملی فرماندهان و کارکنان ستادی و بهبود و افزایش مهارت‌های آن‌ها انجام شده است.
۲	آمادگی برای مقابله با هرگونه تهدیدی علیه منافع ملی و تمامیت ارضی روسیه
۳	آزمایش تجهیزات نظامی و به نمایش گذاشتن قدرت نظامی روسیه و مدرن کردن ارتش به‌ویژه توان نیروی دریایی این کشور
۴	برنامه‌ریزی در جهت هماهنگی میان نیروهای زمینی و دریایی و بهبود مهارت‌های فرماندهان و مقرهای فرماندهی در اداره نیروهای نظامی
۵	تحکیم همکاری‌های نظامی چین با روسیه
۶	واکنش روسیه به مسئله نگرانی و تهدید سنتی ناشی از نزدیک شدن ناتو به حیات خلوت روسیه

^۱ RMA: REVOLUTION IN MILITARY AFFAIRS

۷	اعلام آمادگی روسیه در برابر تهدیدهای خارجی و نیز تمرین برای رویارویی احتمالی با حامیان اوکراین
۸	بهبود قابلیت‌های فرماندهی و کنترل روسیه و تلاش در جهت شبیه‌سازی درگیری نظامی روسیه با ناتو
۹	واکنش مناسبی به اقدامات ناتو به‌واسطه انجام مانورهایش در دریای چین جنوبی و محدود کردن پکن در آب‌های دریای چین جنوبی و نیز آب‌های بین‌المللی
۱۰	تمرین آمادگی برای استقرار سریع هزاران سرباز، هواپیما و خودروهای نظامی از غرب روسیه تا نواحی شرقی در طول چند هزار کیلومتر

پیشنهادها

به‌طور کلی این تحقیق قابل توسعه است و پیشنهاد می‌شود:

۱. تشکیل کارگروهی با مسئولیت و حضور مقامات سیاسی و نظامی و کارشناسان خبره کشور برای تحلیل و برنامه‌ریزی در جهت تقویت مقابله هماهنگ و سازمان‌دهی شده ایران و روسیه با نظام تک‌قطبی، سلسله مراتبی و یکجانب‌گرایی آمریکا
۲. هم‌افزایی دو کشور در جهت مقابله با گسترش ناتو به شرق و استقرار سامانه‌های دفاع موشکی
۳. محققین و مراکز مطالعاتی و دانشگاه‌های آجا به‌ویژه دانشگاه فرماندهی و ستاد اجا این رزمایش را از منظر عملیات مشترک و مرکب موردبررسی قرار دهد.
۴. محققین و مراکز مطالعاتی تحقیقات دیگری در رابطه با سیاست دفاعی و دیپلماسی منطقه‌ای روسیه در جهان و منطقه انجام دهند.
۵. محققین و مراکز مطالعاتی تحقیقات دیگری در رابطه با چالش‌های ناتو و روسیه در سطح منطقه و جهان انجام دهند.

قدردانی

در پایان از تمامی عزیزانی که بنده را در راستای انجام این تحقیق یاری رساندند، کمال تشکر و امتنان به عمل می‌آید.

فهرست منابع

- اسماعیلی، مهدی؛ فرید، وحید و کردی، مهدی. (۱۳۹۵). تمهیدات دفاعی امنیتی روسیه در رویارویی با گسترش ناتو به شرق، *فصلنامه مطالعات بین‌المللی*، ۱۲(۴): ۱۶۶-۱۳۱
- افشردی، محمدحسین. (۱۳۸۹). *جزوه‌های درسی*، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی
- افشردی، محمدحسین و قاضی پور، توحید، گلکاریان، داوود. (۱۳۹۸). تشابهات و تفاوت‌های

- اصول جنگ و رهنامه، فصلنامه مطالعات دفاعی/ استراتژیک، ۱۷(۷۵): ۳۲-۵
- افشردی، محمدحسین و عراقی، عبدالله و زین‌الدینی، مجید. (۱۳۹۶). اصول رهنامه عملیاتی نزاچا و نرسا در نبرد ناهمپراز، فصلنامه مطالعات دفاعی/ استراتژیک، ۲۰(۷۰): ۳۲-۵
- امیری، مهدی. (۱۳۸۹). ارزیابی رهنامه نظامی جدید روسیه، فصلنامه راهبرد دفاعی، ۸(۳۰): ۶۷-۹۹
- بخشنده سلامت، مهرداد. (۱۳۹۷). تبیین ماهیت و ویژگی‌های رهنامه‌های نظامی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۴(۴): ۱۷-۵
- بی‌نا. (۱۳۹۷). آغاز بزرگ‌ترین رزمایش تاریخ روسیه، صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، شبکه خبر، ۲۰/۶/۱۳۹۷، کد خبر: ۶۲۵۱۶۵
- بی‌نا. (۱۳۹۷). بزرگ‌ترین رزمایش نظامی روسیه، پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی اعتماد آنلاین
- بی‌نا. (۱۳۹۷). نمایش قدرت نظامی روسیه در رزمایش وستوک ۲۰۱۸، پایگاه خبری و اطلاع‌رسانی رکنا
- بی‌نا. (۱۳۹۷). رزمایش بزرگ روسیه؛ سیگنالی برای غرب، خبرگزاری ایسنا، ۲۵/۶/۱۳۹۷ کد خبر: ۹۷۰۶۲۵۱۲۴۲۲
- بی‌نا. (۱۳۹۷). بزرگ‌ترین رزمایش روسیه در سه دهه اخیر، خبرگزاری خبر وان، ۲۰/۶/۱۳۹۷ کد خبر: ۱۸۹۲۰۵۸۴
- بی‌نا. (۱۳۹۷). پکن و مسکو در راه تشکیل واحد نظامی مشترک در سایه تضعیف ناتو، سایت دیپلماسی ایرانی، ۲۱/۶/۱۳۹۷ کد خبر: ۱۹۷۸۹۱۸
- بی‌نا. (۱۳۹۷). پکن و مسکو در راه تشکیل واحد نظامی مشترک در سایه تضعیف ناتو، سایت دیپلماسی ایرانی، مصاحبه با علی‌اکبر فرازی سفیر پیشین ایران در رومانی، مجارستان و قبرس و کارشناس مسائل ناتو، ۲۱/۶/۱۳۹۷، کد خبر: ۱۹۷۸۹۱۸
- بی‌نا. (۱۳۹۷). بزرگ‌ترین رزمایش روسیه، باشگاه خبرنگاران جوان
- پورشاسب، عبدالعلی و معمار زاده، غلامرضا. (۱۳۸۶). الگوی مفهومی رهنامه نظامی، فصلنامه مطالعات دفاعی/ استراتژیک، ۱۵(۳۰): ۴۴-۲۲
- پورشاسب، عبدالعلی و جمالی، احمد مهدی. (۱۳۹۶). الزامات تدوین دکترین هوانیروز در جنگ‌های ترکیبی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۳(۴۰): ص ۷۶-۵۳
- تهامی، مجتبی. (۱۳۷۶). امنیت ملی، رهنامه، سیاست‌های دفاعی و امنیتی، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی

- دانش آشتیانی، محمدباقر. (۱۳۸۳). عوامل مؤثر در تبیین و تدوین دکترین نظامی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات دفاعی استراتژیک، ۱۷(۲۰): ۶۴-۳۱
- درو، دنیس و اسنو، دان. (۱۳۹۰). دکترین نظامی، ترجمه: علی اصغر بالا زاده و محمدرضا لونی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۷(۱۹): ۱۲۵-۱۱۵
- دیو سالار، مجید و یزدان دوست، فاطمه. (۱۳۹۴). نقش راهبرد نظامی برای بازیابی قدرت روسیه در دوره ولادیمیر پوتین و دیمتری مدودف، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۱(۳۲): ۱۴۵-۱۲۱
- سالاری، مسعود. (۱۳۹۷). بزرگ‌ترین رزمایش روسیه پس از جنگ سرد با مشارکت چین، یورونیوز فارسی
- شاه‌محمدی، محمد. (۱۳۹۴). رهنامه پدافند غیرعامل جمهوری اسلامی ایران در برابر تهدیدات ناهمگون، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع
- شهر آئینی، اسماعیل؛ سپهری راد، ابوالفضل؛ ریاضی، وحید و همت، حمیدرضا. (۱۴۰۱). تبیین عوامل مؤثر بر تدوین دکترین پدافند غیرعامل جمهوری اسلامی ایران با رویکرد نظامی، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۸(۶۰): ۲۴۳-۲۲۳
- کلانتری، فتح‌الله، محمدی منفرد، حسن. (۱۴۰۱). نتایج جنگ روسیه و اوکراین در شکل‌گیری نظم نوین جهانی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، ۲۱(۶۲): ۲۱۰-۱۷۸
- قنبری، سمیه. (۱۳۹۸). روسیه و محیط امنیتی شمالگان؛ نوسازی نظامی یا نظامیگری؟ فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، ۱۰۶(۸): ۱۱۹-۹۱
- قنبری جهرمی، محمدحسین. (۱۳۹۴). طراحی رهنامه بازدارندگی همه‌جانبه جمهوری اسلامی ایران در چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، تهران، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی
- عمید، حسن. (۱۳۶۳). فرهنگ فارسی، تهران: امیرکبیر
- میر طاهر، رضا. (۱۳۹۷). بزرگ‌ترین رزمایش روسیه، واکنش به تهدیدات، قابل‌دسترسی در: <http://www.iribnews.ir>
- نمای راهبردی. (۱۳۹۸). ارزیابی ابعاد و فرایندهای رهنامه‌ی نظامی روسیه، گزارش میز تخصصی مرکز آینده‌پژوهی دانشگاه عالی دفاع ملی، سال چهارم، شماره هجدهم، تیرماه
- واعظی، محمود. (۱۳۸۴). الگوی رفتار آمریکا و روسیه در فرآیند تغییرات سیاسی در جمهوری‌های شوروی سابق، تهران: معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی

ب- منابع خارجی

- Brian G. Carlson. (2018). *Vostok-2018: Another Sign of Strengthening Russia-China Ties*, SWP Comment 47
- Gabriella, Gricius. (2021). *Russia's Largest War Games Since 1981*, GLOBAL SECURITY REVIEW
- Giancarlo Elia, Valori. (2021). *The Vostok 2018 exercises and their strategic significance*, Modern Diplomacy
- Jack Stein. (2018). *Defending the East: Russian Military Exercises and the China Question, 2008-Present*: Harriman Institute, Columbia University)
- Johnson, Dave. (2018). *VOSTOK 2018: Ten years of Russian strategic exercises and warfare preparation*, NATO REVIEW
- Sheffield, Gray. (2005). *Doctrine and Command In The British Army, A istirial Overview Army Dovtorine Publication Land Operation*, British Army.
- Nato Glossary of Terms and Definitions. (2014).(app-6)